

Анонимизиран текст

Превод

C-749/23-1

Дело C-749/23

Преюдициално запитване

Дата на постъпване в Съда:

20 ноември 2023 г.

Запитваща юрисдикция:

Okresní soud v Teplicích (Чехия)

Дата на акта за преюдициално запитване:

14 септември 2023 г.

Ищец:

innogy Energie, s.r.o.

Ответник:

QS

ОПРЕДЕЛЕНИЕ

Okresní soud v Teplicích (Районен съд Теплице, Чехия), едноличен състав [...], след като разгледа делото

с ищец: **innogy Energie, s.r.o.** [...]

и

ответник: **QS** [...]

за осъждането на ответника да заплати **6 609,66** чешки крони (CZK),

определи:

[...] На основание член 267 от Договора за функционирането на Европейския съюз отправя до Съда на Европейския съюз следните преюдициални въпроси:

- а) Трябва ли да се приеме, че смисълът и целта на Директива 93/13/ЕИО на Съвета не допускат член 3 от нея във връзка с точка 1, буква д) от приложението относно неравноправните клаузи в потребителските договори във връзка с член 5 относно съставянето на писмените клаузи на ясен и разбираем език и във връзка с принципа на ефективност по член 7 да се тълкува в смисъл, че неустойката, включена в типов договор, в частта „Други разпоредби“ на страница 1/2 (първа страница от договора), въпреки че (в противоречие със стандартната практика при потребителските договори) на тази „първа“ страница не са посочени никакви идентификационни данни на страните, нищо не е попълнено физически, а неустойката е включена в раздел „Други разпоредби“, който изглежда като несъществени разпоредби, следва да се третира като надлежна част от писмения договор между потребителя и доставчика, доколкото от потребителя може да се изисква да е надлежно запознат с тази страница от договора, при положение че втората страница на договора (2/2), която е фактически попълнена и подписана, достатъчно ясно сочи, че е втора страница на договора, след като е означена именно „2/2“?
- б) Трябва ли да се приеме, че смисълът и целта на Директива 93/13/ЕИО не допускат член 3 от нея във връзка с точка 1, буква д) от приложението и/или член 12, параграф 3 от Директива (ЕС) 2019/944 на Европейския парламент и на Съвета да се тълкува в смисъл, че когато срочен договор за доставка на електроенергия на фиксирана цена е прекратен от доставчика поради неизпълнение на договорните задължения от страна на потребителя, **няма** значение размерът на действителните преки икономически загуби, понесени от доставчика вследствие на предсрочното прекратяване на договора с потребителя?

[...]

Мотиви:

А) Предмет на делото

С исковата си молба ищецът претендира да му бъде заплатена сумата от 6 609,66 CZK, като се мотивира с това, че въз основа на пакетен договор за доставка на електроенергия ответникът е получавал електроенергия за битови нужди с място на потребление [...] и се е задължил да заплаща уговорената цена за доставяната електроенергия. Договорът е срочен, като е

избран продукт, който гарантира определена цена на електроенергията през целия срок на действие на договора (за основния му срок на действие, а за по-нататъшните периоди (при продължаване на договора) установява начина, по който ще се определя цената) и осигурява по-ниска единична цена на електроенергията в сравнение с безсрочните договори. Ищецът обвързва тази придобивка с неустойка, така че клиентът да спазва задължението си да изпълнява надлежно договора през уговорения срок. Същевременно тази неустойка представлява и фиксирано обезщетение за вредите, които ищецът може да понесе в случай на отказ на клиента да получава електроенергия по договора, понеже при срочните договори ищецът купува предварително електроенергията за клиента за целия уговорен срок на действие на договора на нестабилните пазари на едро въз основа на т.нар. разумно очаквано потребление. Тъй като ответникът не изпълнявал задължението си да заплаща изискваната цена на електроенергията, на 11 септември 2020 г. ищецът прекратява доставките на електроенергия в съответствие със Закона за енергетиката, а с писмо от 23 септември 2020 г. прекратява договора. Във връзка с прекратяването на договора ищецът начислява на ответника неустойка в размер на 8 800 CZK в съответствие със сключения срочен договор, като на 13 септември 2020 г. издава фактура за сумата на неустойката със срок за плащане до 23 септември 2020 г. Неустойката възлиза на 400 CZK за всеки започнал месец от 11 септември 2020 г. до 24 юли 2022 г., тоест общо за тези 22 месеца — на 8 800 CZK. Ответникът заплаща част от тази сума, в размер на 2 190,34 CZK, а искът на ищеца съответно се отнася до оставащата част от задължението на ответника.

Ответникът не представя становище по исковата молба.

Без да има извинителна причина, ответникът не се явява в съдебното заседание и запитващата юрисдикция разглежда делото в негово отсъствие по съответния ред, предвиден в Гражданския процесуален кодекс. Запитващата юрисдикция се запознава с доказателствата, произтичащи от преписката по делото, и уведомява ищеца (неговия процесуален представител), че тъй като ответникът има качеството потребител, съдът се съмнява в съвместимостта на клаузата за неустойката с разпоредбите на правото на Съюза в областта на защитата на потребителите. Ищецът не взема становище по този подход.

Въз основа на доказателствата запитващата юрисдикция достига до следните частични фактически констатации:

Въз основа на договора за пакет от услуги за доставка на електроенергия, сключен на 24 януари 2020 г. между ищеца и ответника в качеството му на потребител, запитващата юрисдикция констатира, че това е типов договор, чийто формуляр предварително е бил разпечатан от ищеца и е бил физически попълнен и подписан само на страница 2/2. По силата на този договор ищецът се задължава, считано от 24 януари 2020 г., да осигури

възможност за потребление на електроенергия в мястото на потребление [...], а в замяна на потребяваната електроенергия ответникът се задължава да заплаща покупна цена по приложимата тарифа. Уговорени са авансови вноски в размер на 1 200 CZK месечно, като е посочено, че продуктът е разпределителна тарифа STANDARD DO2d, а планираното потребление — 1,8 MWh годишно. На страницата, обозначена като 1/2, в частта „Сключване и срок на договора“, е посочено, че договарът се сключва за срок от 30 месеца (основен срок на действие), като през този период не е възможно да бъде предсрочно прекратен.

Спорната разпоредба се намира в частта „Други разпоредби“, където се посочва, че клиентът е длъжен възможно най-бързо да осигури съдействие на innogy, за да може то да започне доставките по договора, и по-конкретно е длъжен да не извършва правни и други действия, които биха поставили ищеца в невъзможност да изпълнява задълженията си за доставка на електроенергия (в това число смяна на доставчика), освен ако има право да предприеме съответните действия по силата на закона. При неизпълнение на това задължение клиентът е длъжен да заплати на innogy неустойка, чийто размер е 3 000 CZK за битовите клиенти и 10 000 CZK за бизнес клиентите. Клиентът дължи същата неустойка и ако въведе innogy в заблуждение, така че то да приеме прекратяване на договора по общо съгласие между страните, а същевременно продължи да потребява електроенергия в същото място на потребление, но с друг доставчик. Ако клиентът без съгласието на innogy направи каквото и да е правно значимо волеизявление (независимо дали е изрично, дали е връчено на innogy, дали е късно направено, дали страда от пороци и независимо кой и по какъв начин впоследствие прекрати договора/доставките) за предсрочно прекратяване на срочния договор или на доставките от innogy (като отговарящо за баланса лице пред оператора на пазара) по този договор (за такова волеизявление се смята и пълномощното за смяна на доставчика или късното връчване на изявлението за прекратяване на договора при изтичането на уговорения срок; обратно, не се смята за такова волеизявление самото предложение за предсрочно прекратяване на договора по общо съгласие между страните), или ако клиентът многократно (тоест два или повече пъти) не изпълни някое от задълженията си за заплащане на дължими по договора суми (независимо дали става дума за едно и също, или за различни задължения, и независимо дали впоследствие се стигне до едностранно прекратяване на договора от страна на innogy) или ако с поведението си клиентът създаде невъзможност за извършването на доставките, innogy има право да начисли на клиента неустойка, обхващаща и евентуалното обезщетение за вредите, причинени на innogy поради отказа на клиента да получава уговорената електроенергия, в размер на 400 CZK за битови клиенти и 2 000 CZK за бизнес клиенти за всеки календарен месец или част от него, започнала след прекратяването или прекъсването на доставките от innogy вследствие на описаното по-горе поведение на клиента, до изтичането на уговорения срок на действие на договора (заедно с евентуалните периоди на продължаване на срока на действието му). Когато клиентът ползва разпределителна тарифа D01d или

C01d, неустойката по предходното изречение се намалява наполовина. Клиентът е длъжен да заплаща на innogy неустойка в размер на 100 CZK за всяка отделна над 10-дневна забава при заплащането на дължимите по договора суми. Клиентът е длъжен да заплаща неустойките, за които е издадена фактура, в приложимия срок за плащане съгласно общите условия на договора. При начисляване на неустойка за предсрочно прекратяване на договора/доставките в противоречие с разпоредбите на този договор клиентът може да се освободи ефективно от задължението за заплащането ѝ, ако оттегли или се откаже от волеизявлението си за предсрочно прекратяване на договора и отстрани настъпилите неблагоприятни последици за innogy. Доколкото по-горе не е предвидено друго, независимо от правото си да начислява неустойка при неизпълнение на задължение от страна на клиента, innogy има и правото да иска обезщетение за вреди и лихви за забава във връзка с неизпълнението на това задължение. Евентуалният отказ от договора не води до погасяване на вземанията на innogy за неустойка, когато тя се дължи на неизпълнение на задължения на клиента отпреди отказа. Клаузите „други разпоредби“ влизат в сила от деня на влизането в сила на договора.

В случая договорът е попълнен от служител на ищеца направо в електронна среда (на компютър), а потребителят получава възможност да гледа документа на монитора; придвижването из текста на договора е извършвано от служител на ищеца с мишката. След това документът е подписан на таблет, а крайният вариант на подписания договор е изпратен на потребителя по електронната поща. Договорът може да се разпечатва по искане на клиента на всеки етап от договарянето.

С писмо от 21 юли 2020 г. е отправена покана до ответника да заплати изискуемите авансови вноски в размер на 1 200 CZK за юни и юли 2020 г. След това ищецът прекратява договора с писмо от 23 септември 2020 г. поради това, че въпреки многократните покани ответникът не заплаща задълженията си към ищеца. Ищецът издава фактура [...] за окончателните задължения на страните, която отразява надплащане за доставката на електроенергия за периода от 4 февруари 2020 г. до 11 септември 2020 г. в размер на 316,36 CZK. С писмо от 13 септември 2020 г. ищецът изисква от ответника да заплати неустойката в размер на 8 800 CZK за 22-та месеца, през които не е потребявал електроенергия, по 400 CZK за всеки месец, със срок на плащане до 23 септември 2020 г.

Б) Националното право

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (Закон № 89/2012 — Граждански кодекс), съответно изменен

Член 2048, параграф 1

Ако за случай на неизпълнение на договорните задължения страните са уговорили неустойка с определен размер или начин за определянето ѝ, кредиторът може да иска неустойката независимо от това дали е понесъл вреди от неизпълнението на уговореното задължение. Неустойката може да се уговори и в непаричен вид.

Член 580, параграф 1

Нищожни са правните сделки, които накърняват добрите нрави, както и правните сделки, които противоречат на закона, ако това следва от смисъла и целта на закона.

Член 1811, параграф 1

Търговецът е длъжен да предоставя всяка информация на потребителя по ясен и разбираем начин, на езика, на който се сключва договорът.

Zákon č. 458/2000 Sb., energetický zákon (Закон № 458/2000 за енергетиката)

[разпоредби от националното право, които не са приложими *ratione temporis*]

Забележка: Хармонизацията по Директива (ЕС) 2019/944 на Европейския парламент и на Съвета е извършена с цитираните по-горе разпоредби, които влизат в сила на 1 януари 2022 г.; дотогава (до 31 декември 2021 г.) действащата в чешкото право уредба се е съдържала в член 11а от Закона за енергетиката, който е озаглавен „Мерки за защита на клиентите“, но няма значение за настоящото дело.

Член 28, параграф 1

Клиентът има право:

е) на безплатен избор и смяна на доставчика на електроенергия, без да понася разходи за това.

Член 28, параграф 2

Клиентът е длъжен:

1) при упражняването на правото си на избор на доставчик по параграф 1, буква е) да спазва уговорения срок на предизвестие, ако договорът е безсрочен.

В) Правото на Съюза

Релевантни разпоредби от правото на Съюза:

Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори

Член 3

1. В случаите, когато дадена договорна клауза не е индивидуално договорена, се счита за неравноправна, когато въпреки изискването за добросъвестност, тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията, произтичащи от договора.

2. Не се счита за индивидуално договорена клауза, която е съставена предварително и следователно потребителят не е имал възможност да влияе на нейното съдържание, по-специално във връзка с договори с общи условия.

Фактът, че някои аспекти от дадена клауза или някоя отделна клауза са индивидуално договорени, не изключва приложението на настоящия член към останалата част на договора, ако общата преценка на договора сочи, че той е договор с общи условия.

Когато продавач или доставчик твърди, че клауза от договор с общи условия е договорена индивидуално, той следва да докаже това с факти.

3. Приложението съдържа примерен и неизчерпателен списък на клаузи, които се смятат за неравноправни.

Член 5

При договори, в които всички или определени клаузи се предлагат на потребителя в писмен вид, тези условия се съставят на ясен и разбираем език. При наличие на съмнение за смисъла на определена клауза, тя се тълкува в най-благоприятен за потребителя смисъл. Настоящото правило не се прилага във връзка с процедурите по реда на член 7, параграф 2.

Член 7

1. Държавите членки осигуряват, че в интерес на потребителите и конкурентите, съществуват подходящи и ефективни мерки за предотвратяване на употребата на неравноправни клаузи в договори, сключени между потребители и продавачи или доставчици.

Приложение:

Условия, посочени в член 3, параграф 3

1. Условия, които имат за предмет или резултат:

[...]

д) условие, според което от потребителя се изисква да изплати неоснователно висока неустойка като компенсация, когато не изпълни задълженията си.

Директива (ЕС) 2019/944 на Европейския парламент и на Съвета от 5 юни 2019 година относно общите правила за вътрешния пазар на електроенергия и за изменение на Директива 2012/27/ЕС

Член 12

Право на смяна и правила относно таксите при смяна

1. Смяната на доставчик или на участник на пазара, извършващ агрегиране, се осъществява във възможно най-кратък срок. Държавите членки гарантират, че клиент, който спазва договорните условия и желае да смени доставчика си или участник на пазара, извършващ агрегиране, има право на смяна в срок от максимум три седмици от датата на искането. Не по-късно от 2026 г. техническият процес на смяна на доставчика трябва да отнема не повече от 24 часа и да е възможен във всеки един работен ден.

2. Държавите членки гарантират, че поне на битовите клиенти и малките предприятия не се налагат такси при смяна.

3. Чрез дерогация от параграф 2 държавите членки могат да разрешат на доставчиците или на участниците на пазара, извършващи агрегиране, да начисляват на клиентите такси за прекратяване на договора, когато тези клиенти прекратяват *доброволно* срочен договор за доставка на електроенергия с фиксирана цена преди изтичането му, **при условие че тези такси са част от договор, доброволно сключен от клиента, и преди сключването на договора са съобщени ясно на клиента.** Подобни такси са **пропорционални** и не надвишават преките икономически загуби на доставчика или на участника на пазара, извършващ агрегиране, произтичащи от прекратяването на договора от клиента, включително разходите за всякакви пакетни инвестиции или услуги, които вече са били предоставени на клиента като част от договора. Тежестта на доказване на преките икономически загуби винаги се поема от доставчика или участника на пазара, извършващ агрегиране, а допустимостта на таксите за прекратяване на договора се наблюдава от регулаторния орган или от друг компетентен национален орган.

Г) Релевантна съдебна практика

С решение от 30 август 2022 г., дело 33 Cdo 2151/2021–106, Nejvyšší soud (Върховен съд, Чехия) отменя решението, постановено на 11 февруари 2021 г. от Krajský soud v Ústí nad Labem (Окръжен съд Усти над Лабем, Чехия), изнесено отделение в Либерец, по дело 29 Co 165/2020–40, и му връща делото за ново разглеждане.

Във връзка с това запитващата юрисдикция посочва, че съдебните актове относно подобни (аналогични) задължения може да се намерят в базата данни с анонимизирани съдебни актове, поддържана от Ministerstvo spravedlnosti ČR (Министерство на правосъдието, Чехия) на www.justice.cz.

Влезлите в сила съдебни актове, с които се установява недействителност (нищожност) на разглежданите договорни разпоредби, са следните влезли в сила решения [...] [препращане към решенията на националните съдилища от първа и втора инстанция].

Почти толкова са обаче и влезлите в сила съдебни актове, в които не се установява нарушение на закона, уговорената неустойка се признава за действителна и искът се уважава.

В по-голямата част от случаите ответниците остават пасивни (не вземат участие в производството, не представят становище по исковата молба).

Д) Мотиви по първия преюдициален въпрос

Въпросът за неравноправните договорни клаузи е бил уреден в правната уредба, действала преди 1 януари 2014 г., и още въз основа на действалите преди 30 декември 2013 г. разпоредби Ústavní soud České republiky (Конституционен съд на Чешката република), в решение от 11 ноември 2013 г., I ÚS 35112/11, не само установява, че за да не бъдат обявени за неравноправни, „клаузите за неустойки“ трябва да са част от договора, като препращането към общите условия на договора не е достатъчно, за да се приемат за действителни, но наред с това и посочва, че текстът на потребителския договор, особено когато е типов договор, трябва да е достатъчно четлив, ясен и логично подреден за средния потребител, договорните разпоредби трябва да имат достатъчно едър шрифт и не бива да се поместват в раздели, които оставят впечатление за маловажност.

В резултат на това решение много дружества променят договорите си и включват неустойките в текста на същинския договор. Така постъпва и ищецът, но предвид начина, по който той включва въпросните клаузи в договора, не е сигурно дали това наистина е направено в съответствие с принципа, на който се опира Директива 93/13. Въпросът е дали са изпълнени условията по член 5 от посочената директива, когато недоговорена индивидуално клауза е поместена в част от договора, обозначена като страница 1/2, която изобщо не съдържа индивидуално договорени клаузи, в „остатъчния раздел“ с т.нар. други разпоредби, докато всички индивидуално договорени клаузи на договора са поместени изцяло на страница 2/2.

Що се отнася до сключването на договорите в електронна форма в противовес на сключването им „на хартия“, запитващата юрисдикция не вижда в този случай никаква разлика, тъй като и в двете хипотези са сходни последиците от поместването на текста на клаузите за неустойки на страницата от типовия договор, която не се попълва физически и не следва

тази му част, а напротив, намира се преди нея и може да бъде подмината, по какъвто и начин да се сключва договорът, или пък не може да се възприеме като също толкова важна, колкото информацията, която се намира непосредствено преди мястото за подпис.

Е) Мотиви по втория преюдициален въпрос

Описаната неустойка се начислява на потребителите (включително) в случай на прекратяване на договора поради неизпълнение на техните задължения по него. Когато договорът се прекратява едностранно от доставчика, най-честата причина е именно неизпълнението на финансовите задължения на потребителя по него. Ищецът предявява вземане за неустойка за месеците, през които не е било налице потребление по срочния договор, като за потребители тази неустойка възлиза на 400 CZK месечно, без да е необходимо ищецът да доказва действителния размер на преките си икономически загуби, както би било, ако иска да реализира такава санкция по отношение на потребител заради това, че последният е прекратил договора по време на задължителния му срок, за да смени доставчика си. И в двете хипотези става дума за прекратяване на договора преди изтичането на надлежно уговорения му срок на действие, но при прекратяването на договора от доставчика той може да иска неустойката, без да е длъжен да доказва действителния размер на преките си икономически загуби, докато при прекратяването на договорното правоотношение от потребителя, по негово желание, санкцията е ограничена до размера на преките икономически загуби.

Запитващата юрисдикция отбелязва, че в настоящия случай не е налице неплащане на цената на енергията, а напротив, констатирано е надплащане, въпреки че безспорно ответникът не е платил най-малко две месечни авансови вноски за електроенергия, в размер на 1 200 CZK, а предметът на договора не се изразява в някакво задължение за потребителя да консумира определено минимално количество енергия. Същевременно неустойката не обезпечава никакви задължения на самия доставчик, дори не и основното му задължение, а именно надлежното доставяне на електроенергия.

Ж) Заключение съображения

Делото в случая е от т.нар. „дела с малък материален интерес“, при които размерът на иска не надвишава 10 000 CZK, а решението на съда не подлежи на обжалване съгласно националното право [...]. Поради това запитващата юрисдикция е длъжна да отправи запитване до Съда на Европейския съюз в съответствие с член 267 от Договора за функционирането на Европейския съюз.

Същевременно следва да се отбележи, че тук не става дума за изолиран случай — същият въпрос се поставя по множество съдебни дела и отговорът

на Съда на Европейския съюз по отправените преюдициални въпроси ще има значение за много съдебни дела.

[...]

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ